

1. CESARSTWO I PAPIESTWO – RYWALIZACJA O INWESTYTURĘ – NOTATKA

Inwestytura – druga część ceremonii hołdu lennego; ceremonia przekazania lenna wasalowi przez seniora po złożeniu przezeń hołdu lennego.

Symonia – sprzedaż stanowisk kościelnych.

Nikolaizm – nie przestrzeganie zasad celibatu.

Nepotyzm – obsadzanie stanowisk kościelnych przez krewnych.

Elekcja – wybór na jakieś stanowisko lub urząd; powoływanie przez wybór dostojników świeckich lub duchownych oraz monarchów.

Aklamacja - przyjęcie jakiegoś wniosku jednogłośnie przez krzyk lub oklaski

Kuria rzymska – w Kościele katolickim ogół instytucji i urzędów centralnych. przy pomocy których papież zarządza Kościołem. Rozwój kurii rzymskiej nastąpił w drugiej połowie XI w. w czasach reformy gregoriańskiej.

Sobór – zjazd wszystkich biskupów Kościoła pod przewodnictwem papieża; obradował nad sprawami wiary, organizacji i dyscypliny kościelnej.

Synod – zjazd biskupów z danego kraju.

1. Geneza kryzysu wewnętrznego Kościoła w IX i X w.

a) upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego skomplikował położenie papiestwa:

- powstanie państw barbarzyńskich spowodowało, że papież mieli utrudnioną kontrolę nad diecezjami w różnych państwach,
- władcy świeccy ingerowali w wybory biskupów i patronowali synodom w swoich monarchiach
- papież sprawował władzę świecką w Rzymie, co obniżało jego autorytet gdyż musiał brać udział w różnych konfliktach politycznych. Sytuacja stała się jeszcze trudniejsza w VIII w. gdy papież stał się głową Państwa Kościelnego. Musiał nim zarządzać jak każdy inny monarcha świecki.

b) od upadku Cesarstwa Zachodniorzymskiego postępowało zeświecczenie papiestwa i duchowieństwa

- rzymskie rody arystokratyczne miały coraz więcej wpływów w kurii rzymskiej, brały również udział w wyborze papieża (elekcji dokonywało duchowieństwo lecz nowy papież wymagał aklamacji przez lud rzymski),
- wraz z pojawieniem się systemu feudalnego w IX w. zaczęła postępować **feudalizacja duchowieństwa**. Ziemia była patrymonium władcy. Stanowiła jednocześnie wynagrodzenie za pełnienie konkretnych urzędów (beneficjum):
 - ✓ duchowni obdarowywani beneficjami musieli składać hołd lenny władcom świeckim co pozwalała świeckim seniorom decydować o obsadzie stanowisk duchownych. Dla monarchów liczył się interes polityczny i koligacje rodzinne kandydata a nie jego wiara,
 - ✓ seniorzy ingerowali również w funkcjonowanie podległych im klasztorów i kościołów. Podobnymi względami kierowali się przy obsadzaniu urzędów opatów i biskupów,
 - ✓ wasale duchowni mieli takie same obowiązki jak wasale świeccy: musieli wystawiać oddziały wojska w ramach pospolitego ruszenia, brać udział w wyprawach wojennych, czy w posiedzeniach sądu lub rady seniora, musieli brać również udział w wielu świeckich uroczystościach (np. w polowaniach czy ucztach),
 - ✓ duchowni zarządzali dobrami ziemskimi, nadawali lenna,

- ✓ wielu młodszych synów feudałów wybierało drogę duchowną, nie mając szans na odziedziczenie lenna. Wejście w szeregi duchowieństwa umożliwiało osiągnięcie stanowisk duchownych i związanych z tym beneficjów.
- drobne duchowieństwo było słabo wykształcone, rekrutowało się spośród poddanych i bardzo często wykonywało pracę na roli lub inne rzemiosło. Wielu księży zawierało związki małżeńskie,
- c) rozpad imperium Karolingów, najazdy Normanów, Węgrów, Arabów przyczyniły się do **upadku wielu klasztorów**. Wiele z nich ograbiono i utraciły swój majątek przez co całkowicie uzależniły się od świeckich możnowładców
- d) skutkiem powyższych czynników był **głęboki kryzys duchowieństwa**:
 - coraz częstsze lekceważenie obowiązków religijnych przez dostojników duchownych,
 - zanik dyscypliny duchownych,
 - szerzyła się symonia i nepotyzm,
 - niższe duchowieństwo było bardzo słabo wykształcone, nie znało dobrze łaciny lub w ogóle jej nie znało; zajmowało się głównie własnymi rodzinami a nie obowiązkami

2. Ruch odnowy w X w.

- a) ruch odnowy został zainicjowany przez opactwo w Cluny (Burgundia). Ten benedyktyński klasztor został ufundowany na początku X w. i cieszył się autonomią:
 - mnisi wybierali opata,
 - opat podlegał bezpośrednio papieżowi
 - opat nie był wasalem żadnego możnowładcy świeckiego, a więc nikomu nie złożył hołdu lennego
- b) reforma kluniacka polegała na odrodzeniu życia zakonnego dzięki modyfikacji reguły zakonnej:
 - więcej czasu zaczęto poświęcać na liturgię, modlitwę i rozważania nad świętymi tekstami
 - ograniczono czas przeznaczony na pracę fizyczną
- c) rozpropagowano nową regułę na inne klasztory; powstała **kongregacja Cluny** czyli sieć klasztorów podporządkowanych opactwu w Cluny, która na początku XII w. liczyła ok. 200 klasztorów
- d) w Cluny opracowano **zasady reformy całego Kościoła** :
 - należy znieść świecką inwestyturę stanowisk duchownych gdyż powiązanie ich z własnością ziemską prowadzi do zeświecczenia duchowieństwa, uzależnienie duchowieństwa od świeckich seniorów, co działa na szkodę Kościoła,
 - należy zakazać symonii,
 - należy wprowadzić celibat – zakaz zawierania małżeństw i posiadania dzieci wśród księży, których życie upodobiło by się do życia zakonników. Z drugiej strony uniezależniłoby to Kościół od zasad społeczeństwa feudalnego i konieczności zapewnienia dochodów rodzinom duchownych.

3. Geneza konfliktu

- a) za panowania Karola Wielkiego odnowiona została idea władzy uniwersalnej; miała ona łączyć zadania cesarza (krzewienie chrześcijaństwa i jego obrona) oraz papieża (sprawowanie kultu). Pierwotnie władza cesarza była nadrzędna.
- b) Otton I stworzył podstawy cesaropapizmu:
 - nakazał papieżowi koronować go na cesarza w 962 r., koronacja Ottona I na cesarza Świętego Cesarstwa Rzymskiego wywyższyła króla Niemiec spośród innych władców chrześcijańskich.

- 962 – edykt Ottona I – wszyscy dostojnicy duchowni w Rzeszy (np. biskupi) byli zobowiązani do składania hołdu lennego cesarzowi (władcy świeckiemu). Jako senior cesarz żądał bezwzględnego posłuszeństwa od swoich wasali i decydował o obsadzaniu stanowisk kościelnych. Otton I miał wpływ na wybór papieża, który musiał mu złożyć przysięgę lojalności.
 - od tej pory cesarz miał kontrolę nad wyborem papieża, a każdy papież składał mu przysięgę lenną
- c) za rządów Henryka III w XI w. przewaga władzy świeckiej nad duchowną osiągnęła apogeum.
Cesarz wyznaczał papieży spośród duchownych niemieckich, którzy podporządkowali się jego planom politycznym
- d) wzmocnienie pozycji papieża w XI w.
- papieże zdawali sobie sprawę z tego, że warunkiem reform w Kościele było wyzwolenie papieństwa spod nadzoru władzy świeckiej – cesarstwa,
 - papież **Mikołaj II w 1059 r. ogłosił nowe zasady elekcji papieży** – elekcji miało dokonywać wyłącznie kolegium kardynałów; procedurę tą nazwano **konklawe**,
 - książę Robert Guiscard złożył papieżowi hołd lenny z posiadłości włoskich Normanów, co umocniło pozycję papieża na Płw. Apenińskim,
 - papież Aleksander II za panowania cesarza Henryka IV zażądał uznania zwierzchności lennej papieństwa nad Hiszpanią powołując się na nadania Karola Wielkiego,
- e) gdy papieżem został jeden z mnichów kluniackich, ogłosił program zwany reformą gregoriańską.
Był to **Grzegorz VII (1073 – 1085)**, który w **1075 r. ogłosił Dictatus pape** (dyktat papieski). W dekrete tym określony został stosunek papieństwa do władzy świeckiej. Papież:
- dysponuje insygniami cesarskimi i decyduje o obsadzie tronu cesarskiego,
 - może detronizować cesarzy,
 - ma prawo zmieniać dekrety władców świeckich nikt jednak nie może zmieniać dekretów papieskich,
 - może zwalniać poddanych z przysięgi wierności wobec władcy w przypadku gdyby był on niegodny (np. gdy zostanie obłożony ekskomuniką),
 - nie może być sądzony,
 - decyduje o obsadzie wszystkich biskupstw.
- Program ten wywołał otwarty spór między papieżem Grzegorzem VII, a cesarzem Henrykiem IV.
Praktycznie każdy władca chrześcijański musiał opowiedzieć się po jednej ze stron. Powstał obóz papieski (gregoriański) i cesarski.

4. Walka między cesarstwem a papieństwem w XI w.

a) spór między Grzegorzem VII, a cesarzem Henrykiem IV

- ogłoszenie w 1075 r. dekretu papieskiego Dictatus pape;
- w 1075 r. synod rzymski potępił symonię, nikolaizm i inwestyturę świecką – prawo powoływania dostojników duchownych przez władze świeckie);
- w 1076 r. synod biskupów niemieckich w Wormacji, na żądanie Henryka IV, wypowiedział posłuszeństwo papieżowi i nie uznał jego dekretów. W odpowiedzi papież Grzegorz VII obłożył Henryka IV klątwą i zwolnił jego poddanych z przysięgi wierności, co doprowadziło do wypowiedzenia mu posłuszeństwa;
- w **1077 r. Henryk IV w Canossie ukorzył się przed papieżem**, który zniósł klątwę, co pozwoliło mu na opanowanie sytuacji w Rzeszy (wojna domowa 1077-1080).
- w 1080 r. Henryk IV ogłosił detronizację papieża (wygnał Grzegorza VII) i powołał na Stolicę Apostolską podporządkowanego mu biskupa – Klemensa III. W 1084 r. koronował się na cesarza w Rzymie.

b) konkordat w Wormacji 1122 r. – porozumienie między papieżem, a cesarzem

- Za panowania **cesarza Henryka V (1106-1125)** pozycja Kościoła ponownie uległa umocnieniu. W 1111 r. Henryk V oświadczył, że zrezygnuje z praw do inwestytury urzędników duchownych, jeżeli Rzym zrezygnuje z otrzymywania lenn (majątków ziemskich) z rąk monarchy. Ostatecznie doszło do **porozumienia między cesarzem Henrykiem V , a papieżem Kaliksem II. Zawarto wówczas konkordat w Wormacji :**
 - ✓ cesarz zrezygnował z inwestytury urzędników duchownych (biskupów i opatów). Miały ich wybierać kapituły katedralne w porozumieniu z cesarzem,
 - ✓ cesarz zachował prawo nadawania lenna, wybranym przez duchownych dostojnikom
 - ✓ cesarz nie będzie miał wpływu na wybór papieża – będą dokonywać go kardynałowie rzymscy podczas konklawe
- Konkordat nie zakończył ostatecznie sporu. Co prawda I sobór laterański w 1123 r. rozszerzył postanowienia konkordatu na wszystkie państwa chrześcijańskie, jednak nie wszyscy władcy chcieli mu się podporządkować (spór między królem Anglii Henrykiem II, a Thomasem Becketem).

c) Cesarz Fryderyk I Barbarossa (1152 – 1190) był zwolennikiem podporządkowania władzy papieskiej cesarzowi. po śmierci Hadriana IV wywarł presję na część kardynałów. Doszło do schizmy i wyboru dwóch papieży:

- zwolennicy cesarza wybrali Wiktora IV, później antypapieżem został Paschalis III,
- pozostali kardynałowie wybrali Aleksandra III,

Wybuchła wojna. Miasta lombardzkie zawiązały ligę (Liga Lombardzka) skierowaną przeciwko Fryderykowi I. Cesarz pięciokrotnie wyprawiał się do Włoch. Dopiero po zwycięstwie Ligi Lombardzkiej pod Legnano (1176) doszło do kompromisu z papieżem (1177). Fryderyk I Barbarossa uznał prawa Aleksandra III do tronu papieskiego.

d) Papież Innocenty III (1198 – 1216) dążył do rekuperacji czyli odzyskania wszystkich uprawnień papiestwa, które utraciło na rzecz cesarstwa.

Założenia doktryny Innocentego III:

- papież jako zwierzchnik Kościoła i spadkobierca św. Piotra, ma władzę nad całą wspólnotą chrześcijańską,
- chrześcijanie winni podlegać jurysdykcji papieskiej, gdyż Pismo Święte jest zbiorem praw,
- papież będąc Namiestnikiem Chrystusowym na ziemi stoi ponad zwykłymi śmiertelnikami,
- cesarz powinien wypełniać Boże cele na ziemi – proponował rozdział władzy świeckiej od duchownej.

Za pontyfikatu Innocentego III papiestwo stanęło u szczytu potęgi; jego pontyfikat określa się mianem **papocezaryzmu:**

- synod laterański (1215) umocnił władzę papieża w Kościele:
 - ✓ utworzono kurię rzymską,
 - ✓ podporządkowano papieżowi zakony,
 - ✓ wybór dostojników kościelnych wymagał zatwierdzenia przez papieża
- podporządkowano władzę świecką papieżowi:
 - ✓ Aragonia i Anglia stały się lennami papieskimi
 - ✓ władcy Serbii i Bułgarii uzyskali korony z Rzymu
 - ✓ Fryderyk II Barbarossa uzyskał koronę niemiecką dzięki poparciu jakiego mu udzielił papież Innocenty III => papież miał bezpośredni wpływ na elekcję króla Niemiec.